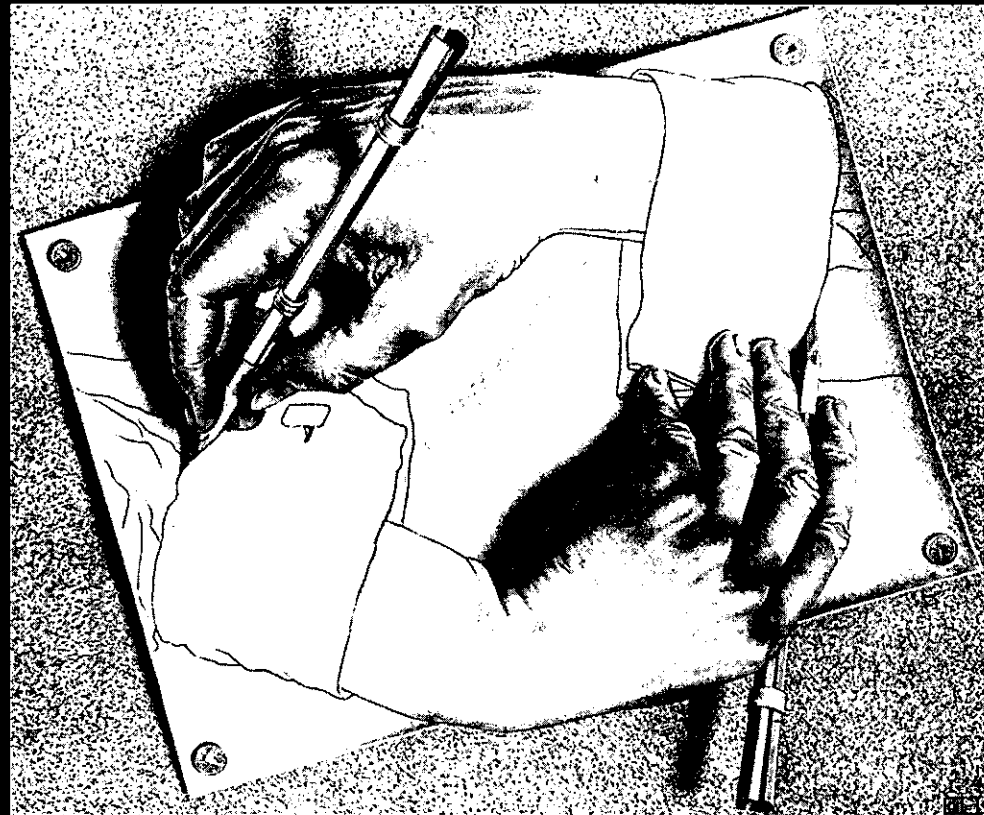

ZAGONETKA UMJETNOSTI

Demetra, Zagreb, 2003.

Zagonetka umjetnosti zbornik je koji je priredio Damir Barbarić, a okuplja devet autora koji traže lice – lice istine u umjetnosti. A da potraga za rješenjem te zagonetke nema veze s apsurdnom najbolje svjedoče njihovi radovi.

Nadežda Čačinović u *Vidljivosti kulture* daje početni okvir binarnosti percepcije i prepoznavanja, čije su razlikovanje i suprotstavljanje pretpostavke sintagme u naslovu. Kao idući okvir nudi relaciju Debord („društvo spektakla“) – Foucault („društvo nadzora“). Kako premisa vidljivosti kao stalnog skandala razmišljanja funkcionira u navedenim okvirima Čačinović pokazuje na primjerima povijesti percepcije, ikoničke efikasnosti i formiranja identiteta. Razvojni put poimanja očnog aparata i njegove funkcije, od teorije ekstramisije do uvjerenja o *camera obscuri*, pa sve do tumačenja o aktivnosti, daje kostur za razliku između vida (percepcije), povijesnih tehnika te diskursa (reprezentacije). Spoj gledanja kao društveno-povijesnog faktora i vizualnog svijeta kao faktora tjelesnog i psihičkog u kontekstu opreke prirode i kulture, pokazuje utjecaj kulturalnih varijacija na načine ulaska slike u priču. Tek je na nama da procijenimo „radi li“ moć slika više „za nas“ ili „protiv nas“.

Umjetnost kao događanje svijeta, Milana Galovića, pita o smjeru i iskustvu umjetnosti od mitske do one moderne, od „amimetičnosti“ u „istovjetnosti“ do „odustajanja“ od značenja. Perspektivom umjetnosti kao događanja svijeta hoće se pokazati ovisnost o povijesnim svjetovima te smještenost u njih. Razradom sintagme povijesnog i umjetničkog, Galović lukavo sumnja u rezoluciju povijesne misli o božanskom „kao točki na i“. Prihvatiti savjet da pri promišljanju umjetnosti oduzmemo primat faktorima umjetnika („demiurga“), umjetničkog djela, promatrača i onoga prisutnoga u djelu kako bismo mislili umjetnost samu, doima se kao dobar zalogaj, s obzirom na praksu nastajanja umjetničke zbilje iz tvornice povijesnih svjetova.

Priređivač *Zagonetke umjetnosti* piše *O jedinstvu i raščlambi umjetnosti*, pri čemu upozorava na sve rjeđe određenje umjetnosti kao teme estetskoga razmatranja, te na učestalo estetiziranje života pomoću derivata umjetnosti. Naime, Barbarić propituje razliku umjetnosti i ostalih ljudskih produkata pozivajući se na idealističke manire sukobljavanja konačnoga i beskonačnoga, te na poimanje umjetnosti kao očitovanja apsolutnoga (Hegel, Schelling, Schleiermacher). Jedinstvo umjetnosti obuhvaća zajednički izvor i podrijetlo (Schellingovo „oduševljenje“), dok se raščlamba grana u smjeru likovne (arhitektura, skulptura, slikarstvo) i nelikovne (glazba, pjesništvo) umjetnosti. Umjetničkom djelu Barbarić odbacuje titulu pukog „muzejskog izložka“ jer mu cjelinu shvaća kao čisto „zbivanje“, pa zato i navodi gibanje kao jedino bitno u umjetnosti. U biti je svakoga lika, dakle, napetost, pa se tako u glazbi zvuk „bori protiv nestanka“ tonom, ritmom, melodijom, a kod slike se ta „borba“ odvija u polju sila točke, crte, plohe, boje...

Umjetnost u kršćanskoj kulturi Ivana Kopreka okvire kulture umjetnosti i religije sadržajno popunjava kratkim povijesnim pregledom paralele religija – umjetnost, te iz nje prozriklih razvojnih suglasja i nesuglasja. Zajedničko toj paraleli jest održavanje na komuniciranju, isprepletenoj suradnji, dok se, pak, kao kamen spoticanja javlja težnja autonomiji u kutu umjetnosti, a u kutu religije neka vrst imperativnog „Ne!“ tom osamostaljenju, jer religija želi nadići (nehumano) fokusiranje na sebe; dakle, čovjeku je zapriječeno ostvarivanje u umjetnosti koja bi ipak kao govor „skrivenog“ i spiritualnog trebala ostati govorom u službi religije. Pitam se laska li to religija samoj sebi kad hoće tvrditi da umjetnost manifestira ono božansko i boji li se to ona čovjekova pronalaska cilja u samome sebi pa zato i tvrdi da je cilj cijele umjetnosti u bogu, a da ona nema apsolut u samoj sebi?

Ideja grada i suvremena umjetnost Andree Zlatar koncentrirana se oko pojma i uloge flaneura te oko paralele Baudrillard – Lachmann. Zlatar, naime, povezuje Baudrillardov simulacrum s konceptom palimpsesta i simulacruma Renate Lachmann. Proporcionalnost nastanka grada s književnošću iznosi u tvrdnji da grad fikcionalizacijom postaje sustav znakova, „tekst kulture“, a time njegova arhitektura postaje simulacrum (Lachmann). Posredstvom flaneura, koji od Baudelaira postaje „prototipom modernog urbanog skitača“ i koji grad „otkriva“ istovremeno ga „označavajući“, grad poprima značajke umjetničkog djela te se kasnije upušta u diktiranje okvira književnog teksta. U potrazi za flanerističkim pomirenjem moderniteta i postmoderne, Zlatar nudi Jenksovu sažetu i pesimističnu formulaciju Featherstonea po kojemu se „današnji flaneur mora uključiti u gomilu“. Ta gomila – u kojoj je toplo, ali baš i ne miriše – ne čini mi se idealnom okolinom za smještanje flaneura i inih tipova, no nadam se da će naše suvremene inačice flanerističkih aktera biti debele kože.

Arhitektura: vrijeme prostora Ozrena Žunca jest promišljanje arhitekture bez mjesne određenosti, promišljanje o gradnji s apstraktnom lociranošću, tj. o vremenu koje je podređeno primatu prostora. Pa kakvo nam to vrijeme prostori „stvaraju“? Postaje li arhitektura zabavom i spektaklom Žunec razmatra na primjerima Libeskindova Židovskoga muzeja (Berlin), te Bilbao-efekta. Ako nam se sam prostor ponudi kao „iskustvo vremena i povijesti“ razumljivo je posjećivanje muzeja čak i ako u njemu nije postavljena nikakva izložba, pa će Žunec sukladno tomu muzej nazvati „kućom vremena kao trenutka“. A u „vremenu prostora“ vizualno privlačni i neobični arhitektonski objekti ne privlače samo ljude već i njihov novac, te se na taj način postavljaju na pladanj ekonomije i financijskih rezultata. Samo, sve se jasnijim čini da arhitektonski trolist funkcionalnoga, estetskoga i tehnologijskoga poprima sljedeću dimenziju i to onu profitabilne naravi.

Uloga rasuđivanja u umjetnosti, pedagogija i sustavi glume, retorika teksta naspram retorike tijela, te intersubjektivnost i transparentnost glumaca, tematske su odrednice o kojima promišlja Sibila Petlevski u *Jeziku glume*. Kao jedan

od osnovnih problema dolaska do istine pokazuje se upitnom mogućnost jednog subjekta da dopre do drugog s obzirom na jedinstvo svijesti (Heidegger) i socijalne modele (Gavella). Materijalnost i tipološka transparentnost glumčeva tijela, te metaforičnost izvedbe, simptomatske su smjernice metateatralnosti. Ona se pak pojavljuje na razini stalnih hermeneutičkih i semiotičkih metamorfoza, pa je naš problem one istinosne zagonetke dodatno zakompliciran.

Kao mogućnost rješenja zagonetke umjetnosti Ljiljana Filipović nudi nam naslovnu tezu *Istina je na pozornici*. Put prema istini otvara se na relaciji katarza-psihoanaliza-identifikacija. Filipović propitkuje potencijale povezanosti psihoanalize i literature, te tvrdi da „izvanjski teatar čovjekove igre u svijetu reflektira unutrašnji teatar čovjekove igre u svijetu psihe“. Usmjerava nas na psihoanalizu, teatar i umjetnost, koji su plodna područja, još neiscrpljena opetovanim proučavanjima. Dakle, naoružajmo se imunitetom protiv kompleksa sfinge i postavimo ta područja na analitičarsku stolicu.

U *Svijetu bez slike*, Žarko Paić ikonoklazmu pretpostavlja kao bit avangarde, te na vagu postavlja upite nestaje li slike ili je ona već nestala. Promatramo li tijelo kao simulakrum uočavamo slikovitost svega u okolini, a nestanak slike vidimo kao njeno ugrađivanje u našu zbilju. Pišući o „tijelu-u-pokretu“ kao o „svijetu-slici“, Paić eksplicira prevlast događaja nad djelom, zamjenu analognog digitalnim (Kroker), umjetnikovo proizvođenje umjesto stvaranja, pa zato i tvrdi da je „u svijetu bez slike jedino važan događaj“. Ikonoklazmom u žarištu spomenutih obrata, pri čemu je dijelektička suma umjetnosti, života i svijeta konačno sintetizirana u trenutku nestanka slike, Paić nas dovodi do teze o uzmicanju božanskoga pred bezslikovnim. Finale bezslikovnoga svijeta jest upitna dostatnost nade u opstanak umjetnosti, odnosno suvremene umjetnosti, pri čemu očito trebamo „držati fige“ makar za jednokratne pojave ljepote.

Dijana Stilić

